

МИРОШНИЧЕНКО Т.М.

**РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМАТИВНОГО ЗМІСТУ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ У ХОДІ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ
ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**THE IMPLEMENTATION OF THE NORMATIVE CONTENT OF
THE CRIMINAL PROCEEDINGS PRINCIPLES DURING TEMPORARY ACCESS
TO ITEMS AND DOCUMENTS AS MEANS OF PROVIDING EVIDENCE ACTIVITY**

У статті розглядаються проблемні питання правового регулювання тимчасового доступу до речей і документів як способу збирання доказів у кримінальному провадженні. Вивчається юридична природа процесуальної дії, її співвідношення зі слідчими (розшуковими) діями.

За результатами дослідження процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів акцентується увага на тому, що нормативний зміст поняття «тимчасовий доступ до речей і документів» складають три елементи: ознайомлення, копіювання та вилучення, жоден із яких змістовно не визначений у КПК. Такий стан регулювання процесу доказування негативно впливає на практику правозастосування. Звертається увага на те, що окремі положення закону щодо використання тимчасового доступу як способу збирання доказів є оцінними.

Критеріями оцінки вибору варіанту поведінки суб'єктів доказування у проблемних ситуаціях правозастосування мають бути вимоги засад кримінального провадження. Дослідження умов застосування тимчасового доступу до речей і документів з точки зору виконання завдань кримінального провадження, зокрема швидкого і повного розслідування кримінальних правопорушень, дозволяє дійти висновку про те, що передбачена чинним КПК необхідність послідовного виконання процесуальних дій у напрямі від добровільного отримання речей і документів до їх витребування, а згодом і до обшуку насправді може призвести до втрати доказів, оскільки при цьому складаються сприятливі умови для знищення або пошкодження речей і документів зацікавленими особами.

Висловлено думку про те, що слідчий суддя, суд при вирішенні питання про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів повинен враховувати обставини конкретного кримінального провадження, зокрема цінність речей та обстановку, у якій речі і документи знаходяться. У разі, коли речі мають значну матеріальну, культурну чи історичну цінність, а обстановка – доказове значення, речі і документи слід отримувати шляхом проведення обшуку. Процесуальна форма цієї слідчої (розшукової) дії надійно забезпечить збереження отриманих доказів, належне фіксування ходу і результатів процесуальної дії.

Ключові слова: кримінальна процесуальна діяльність, засади кримінального провадження, збирання доказів, процесуальна форма, забезпечення доказової діяльності.

The article considers the problematic issues of legal regulation of temporary access to things and documents as a way of gathering evidence in criminal proceedings. The legal nature of procedural action, its relationship with investigative (investigative) actions is studied. According to the results of the study of the procedural form of temporary access to things and documents, attention is focused on the fact that the normative content of the term “temporary access to things and documents” consists of three elements: acquaintance, copying and deletion.

This state of regulation of the evidentiary process negatively affects the practice of law enforcement. Attention is drawn to the fact that certain provisions of the law on the use of temporary access as a method of gathering evidence are not legally defined, are evaluative. Criteria for assessing the choice of behavior of the evidence subjects in problematic situations of law enforcement should be the requirements of the principles of criminal proceedings.

The study of the conditions of temporary access to things and documents in terms of the tasks of criminal proceedings, in particular the rapid and complete investigation of criminal offenses allows us to conclude that the current CPC stipulates the need for consistent procedural actions in the direction from voluntary receipt of things and documents to their recovery, and then – to the search may actually lead to the loss of evidence, as this creates favorable conditions for destruction or damage of things and documents by interested parties.

The opinion is expressed that the investigating judge, the court in deciding on the granting of permission for temporary access to things and documents should take into account the circumstances of a particular criminal proceeding, in particular, the value of things and the situation in which things and documents are. Where things have significant material, cultural or historical value and the situation is of probative value, things and documents should be obtained by search. The procedural form of this investigative (search) action will reliably ensure the preservation of the received evidence, proper recording of the course and results of the procedural action.

Key words: *criminal procedural activity, principles of criminal proceedings, collection of evidence, procedural form, provision of evidentiary activity.*

Вступ. Однією з гарантій ефективного виконання завдань кримінального провадження є засади кримінального провадження. Наскрізний характер засад зумовлює обов'язки дотримання їх вимог повноважними суб'єктами на всіх стадіях кримінального процесу при здійсненні процесуальної діяльності, у тому числі пов'язаної із доказуванням.

Відомо, що у кримінальному судочинстві до особи можуть бути застосовані найсуворіші види державного примусу ще до моменту прийняття кінцевого рішення, серед яких і заходи забезпечення кримінального провадження. Предметом наукового пошуку багатьох науковців протягом усього часу дії чинного КПК є тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження.

Проблематику регламентації та проведення цієї процесуальної дії досліджували вчені С.В. Андрусенко, І.В. Гловюк, Г.Г. Глобенко, М.П. Климчук, М.О. Кузубова, М.А. Погорельський, Л.Д. Удалова, О.Г. Шило та інші. Вони розглядали питання правової природи тимчасового доступу до речей і документів, його місце в системі заходів забезпечення, форми. Однак проблемні питання правового регулювання та здійснення цієї процесуальної дії крізь призму вимог, які містяться у нормах, присвячених засадам кримінального провадження, у науці кримінального процесу досліджені не досить.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз проблемних аспектів правової регламентації та правозастосування тимчасового доступу до речей і документів у ході доказової діяльності з урахуванням засад кримінального провадження, формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства відповідної спрямованості.

Результати дослідження. Більшість науковців, практичних працівників схиляються до того, що запроваджений КПК 2012 року інститут тимчасового доступу до речей і документів замінив виймку, яка протягом значного часу визнавалася попереднім КПК як слідча дія, пізнавальний характер якої зумовлював властивості отримуваної в її ході інформації як доказової. Насамперед таке нововведення пояснювалося необхідністю забезпечення реалізації засад кримінального провадження, зокрема змагальності, забезпечення обвинуваченому права на захист, недоторканності права власності, диспозитивності, таємниці спілкування.

Окрім автори заперечують юридичну природу тимчасового доступу до речей і документів як результат трансформації виймки у захід забезпечення кримінального провадження, оскільки, на їх думку, вказана слідча дія насправді на той час не була самостійною і мала усі ознаки заходу забезпечення кримінального провадження в сучасному розумінні цієї процесуальної дії [1, 4].

Актуальність наукової полеміки щодо значення цього заходу забезпечення насамперед знімається прямою вказівкою закону щодо можливостей використання результатів проведення

«інших процесуальних дій, передбачених кодексом» для сторони обвинувачення (ч. 2 ст. 94 КПК) і здійснення «інших дій, здатних забезпечити надання суду належних і допустимих доказів» для сторони захисту (ч. 3 ст. 93 КПК).

Очевидним є те, що законодавець розширив можливості формування доказової бази не тільки стороною обвинувачення, а й стороною захисту за рахунок «інших процесуальних дій», які, як і слідчі (розшукові), є процесуальними, передбаченими кримінальним процесуальним законом. За умови проведення їх у порядку, передбаченому КПК, результати цих процесуальних дій набувають ознак доказів (ч. 1 ст. 84 КПК).

Принагідно погоджуємося із баченням Д. Філіна щодо спрямованості норм чинного КПК насамперед на забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, на відміну від КПК 1960 року, у якому на перше місце законодавець ставив завдання формування доказової бази здебільшого стороною обвинувачення [2, с. 144]. Тому доцільним є дослідження у ході тимчасового доступу до речей і документів реалізації засади недоторканності права власності, нормативний зміст якої викладено у ст. 16 КПК: «Позбавлення права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК. На підставах і в порядку, передбачених КПК, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення».

Редакція ст. 159 КПК «Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів» сутнісно відповідає основним вимогам засади. Частина перша цієї статті стисло формулює процесуальний зміст обмеження права власності, який полягає у «наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку)». Водночас частина друга статті юридичною підставою для такого обмеження визначає ухвалу слідчого судді, суду.

Оскільки кримінальний процес є комплексом взаємопов'язаних і взаємозумовлених процесуальних дій, то забезпечення його дієвості має бути спрямоване на вирішення завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК, серед яких пріоритетним є захист особи, суспільства та держави, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Чинний КПК конкретизує вимоги засади недоторканності права власності, однак дає підстави для висновку про недосконалість законодавства у цій сфері. Серед багатьох законодавчих прогалин найчастіше науковці визначають відсутність у законі вимоги про необхідність надання точних даних про особу, у володінні якої знаходяться речі і документи, та невизначеність правових наслідків нез'явлення за викликом до суду сторони, яка подала клопотання, закріплення законом можливості розгляду клопотання без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться [3, с. 295].

Останнє потребує дослідження на рівні законодавчого положення з огляду на вимоги засади забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист. Частина 2 ст. 163 КПК містить норму, відповідно до якої, якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуте слідчим суддею без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться.

Труднощі правореалізації цього законодавчого положення зумовлені оцінним характером поняття «реальна загроза зміни або знищення речей і документів». Доведення вказаної обставини значно ускладнюється або навіть є неможливим на початкових етапах розслідування кримінальних правопорушень за браком інформації, яка може бути покладена на обґрунтування заявленої позиції.

Оскільки тягар доказування обставин локального предмета доказування у таких випадках покладається на ініціатора клопотання – сторону кримінального провадження, можна стверджувати, що ні сторона обвинувачення, ні сторона захисту не зможуть довести реальність загрози зміни або знищення речей і документів, зокрема особою, у володінні якої вони знаходяться, за відсутності вимог закону про обов'язок зазначення у клопотанні точних даних про цю особу (ст. 160 КПК).

На думку І.В. Гловюк такий стан унормування відповідних відносин свідчить про «надто високий стандарт доказування» [3, с. 294], який О.В. Смірнов пропонує замінити на інший – «розумної підозри» [4, с. 82]. Водночас буде правильним доповнити ст. 160 КПК вказівкою на обов'язковість зазначення у клопотанні про тимчасовий доступ до речей і документів точних даних про особу, у володінні якої знаходяться вказані об'єкти.

На нашу думку, зважаючи на принциповий характер відносин, зумовлений необхідністю забезпечення захисту прав власності, доцільним при вирішенні цього питання на початковому етапі розслідування є застосовувати стандарт доказування, який у науці кримінального процесу отримав назву обґрунтованого припущення [5, с. 218]. Такий підхід нам здається правильним, оскільки передбачає вирішення питання щодо реальності загрози знищення речей і документів, враховуючи конкретні обставини кожного випадку.

Слід також мати на увазі, що для постановлення слідчим суддею ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, обов'язковим для сторони, яка подає відповідне клопотання, є не лише доведення наявності підстав, передбачених п.п. 1, 2, 3 ч. 5 ст. 163 КПК, а й розкриття їх змісту щодо цієї практичної ситуації. Недоведення наявності зазначених підстав (перебування або можливість перебування речей і документів у володінні певної фізичної або юридичної особи; суттєве значення вказаних об'єктів для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; речі і документи не містять охоронюваної законом таємниці) має своїм наслідком відмову слідчим суддею у задоволенні клопотання. Вказане рішення ґрунтується на положенні ч. 5 ст. 132 КПК, відповідно до якого під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються».

Особливого значення дотримання положень закону набуває у випадках вилучення документів за результатами тимчасового доступу до речей і документів із матеріалів судових справ. Судді цілком справедливо вважають неприйнятними випадки вилучення на підставі постанов слідчих (на практиці у багатьох випадках запитів, вимог) матеріалів справ, які знаходяться у провадженні інших судів (здебільшого господарських). При цьому використовується такий спосіб збирання доказів як витребування, що не відповідає засадам незалежності та недоторканності суддів.

Як слушно зауважують судді, неприпустимим є задоволення слідчим суддею клопотань слідчих про доступ до речей і документів без участі осіб, у володінні яких перебувають такі об'єкти, наведення у судовому рішенні про надання доступу посилання зацікавленої сторони на можливість знищення особою речей і документів, що не підтверджується жодним доказом. Часто на підставі ухвали слідчого судді вилучаються оригінали судових документів без зазначення законних підстав [6].

Рішення про відмову у задоволенні клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя має право прийняти у випадках неприбуття за судовим викликом сторони, яка подала клопотання, без поважної причини або у разі неповідомлення нею про причини неприбуття. Законом не передбачено процесуальних наслідків неявки до суду, який розглядає клопотання, сторони кримінального провадження, яка подала клопотання, на відміну від неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться речі і документи (ч. 1 ст. 163 КПК).

Вважаємо, що ця проблема у ході правореалізації має вирішуватися з урахуванням положень засад законності (ст. 9 КПК). Частиною шостою ст. 9 КПК, зокрема, встановлено правило, за яким у випадках, коли положення кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження. Цією засадою є принцип недоторканності права власності, який встановлює основоположне правило – позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК.

До висновку про необхідність прийняття слідчим суддею згаданого рішення можна дійти, припустивши, що неявка сторони без поважних причин у судові засідання, де розглядається її клопотання, свідчить про небажання підтримувати свою позицію у цьому питанні, що узгоджується із положенням засади диспозитивності у кримінальному провадженні (ст. 26 КПК).

За законом для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний урахувати можливість без застосування заходу забезпечення отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні (ч. 4 ст. 132 КПК). Для сторони обвинувачення такі можливості створює здійснення слідчих (розшукових) дій, витребування, отримання речей і документів, проведення інших процесуальних дій (ч. 2 ст. 93 КПК), а для сторони захисту – ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, витребування речей і документів, здійснення інших дій, здатних забезпечити подання суду належних і допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК).

Найбільш результативною серед слідчих (розшукових) дій у сенсі збирання доказів стороною обвинувачення справедливо вважається обшук. Відповідно до п. 8 ч. 3 ст. 234 КПК, ч. 1 ст. 166 КПК обшук проводиться у випадках, коли речі і документи не можливо отримати шляхом

доступу до них за ухвалою слідчого судді та у добровільному порядку шляхом їх витребування. Вочевидь, визначення згаданих умов проведення обшуку свідчить про намагання законодавця максимально звузити сферу примусу у ході збирання доказів. Тим самим у кримінальний процес впроваджується алгоритм дій сторони обвинувачення у напрямі від спроб отримання речей і документів у добровільному порядку до отримання дозволу від слідчого судді на тимчасовий доступ до них і далі до обшуку.

Чи сприяє такий підхід врегулювання кримінально-процесуальних відносин виконанню завдань кримінального провадження, зокрема швидкому і повному розслідуванню кримінальних правопорушень? Закон не визначає процесуальної форми витребування, як і порядку тимчасового доступу до речей і документів. Обидві процесуальні дії на практиці не гарантують, на відміну від обшуку, досягнення їх мети – отримання доказів. Послідовне виконання цих процесуальних дій стороною обвинувачення насправді може призвести до втрати доказів, оскільки, не отримавши речі і документи у добровільному порядку та зустрівши згодом перешкоди при виконанні ухвали слідчого судді на надання тимчасового доступу до речей і документів, сторона обвинувачення неефективно витрачає оперативний ресурс. Водночас зацікавлені особи отримують можливість і час для спотворення та знищення важливих для розслідування речових доказів і документів.

Вважаємо, що слідчий суддя, суд при вирішенні питання про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів повинен враховувати ці та інші обставини конкретного кримінального провадження, зокрема цінність речей та обстановку, в якій речі і документи знаходяться. У разі, коли речі мають значну матеріальну, культурну чи історичну цінність, а обстановка – доказове значення, речі і документи слід отримувати шляхом проведення обшуку. Процесуальна форма цієї слідчої (розшукової) дії надійно забезпечить схоронність отриманих речей і документів, належне фіксування ходу і результатів процесуальної дії і ефективне досудове розслідування.

Оцінюючи практику застосування тимчасового доступу до речей і документів крізь призму дієвості, ефективності кримінального провадження та вимог засади розумності строків (ст. 28 КПК), варто звернути увагу на таке питання як строки розгляду слідчими суддями клопотань про надання дозволу на проведення цієї процесуальної дії.

У науковій літературі неодноразово досліджувалася тематика щодо невизначеності у КПК України строків розгляду слідчим суддею вказаних клопотань. Свого часу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у листі від 05.04.2013 зазначав, що клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, враховуючи зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК, ч. 1 ст. 114 КПК, розглядається не пізніше трьох днів із дня надходження його до суду. Якщо особа, яка подала клопотання, обґрунтує у ньому наявність реальної загрози зміни або знищення речей і документів, слідчий суддя має невідкладно розглянути зазначене клопотання [7].

Проте на практиці строків розгляду таких клопотань нерідко не дотримуються з об'єктивних причин. Проблем до цього додає також вимога закону про необхідність фіксування судового розгляду технічними засобами (ч. 4 ст. 107 КПК). З огляду на громіздкість процедури тимчасового доступу до речей і документів [8, с. 186], науковці пропонують викласти ч. 2 ст. 159 КПК у такій редакції: «Тимчасовий доступ до речей і документів шляхом ознайомлення з ними, виготовлення їх копій здійснюється на підставі постанови слідчого за погодженням із прокурором. Тимчасовий доступ до речей і документів шляхом їх вилучення (виїмки) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді» [9, с. 120].

Погоджуючись із точкою зору авторів щодо недосконалості процесуальної форми досліджуваної процесуальної дії, зауважимо, що запропонована редакція ч. 2 ст. 159 КПК не узгоджується із задумом законодавця надати рівні можливості сторонам у ході збирання доказів у кримінальному провадженні. Вказані зміни, на нашу думку, не відповідають засадам забезпечення підозрюваному (обвинуваченому) права на захист і змагальності, оскільки зумовлюють надання стороні обвинувачення більш сприятливих умов для доказування винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Певні проблеми реалізації засади змагальності пов'язані й із практикою надання слідчим доручення оперативним підрозділам здійснювати тимчасовий доступ до речей і документів. Вважаємо, що у подібних випадках працівник оперативного підрозділу є неналежним суб'єктом збирання доказів, що зумовлює визнання їх у подальшому кримінальному провадженні недопустимими. У наведених ситуаціях сторона обвинувачення використовує додатковий силовий ресурс у особі оперативного співробітника, тоді як сторона захисту, у кращому випадку, користується послугами захисника, реальні можливості якого отримати доступ до речей і документів набагато скромніші порівняно із стороною обвинувачення. Законодавець у цьому питанні займає одно-

значну позицію, передбачивши право слідчого, прокурора надавати доручення оперативним підрозділам здійснювати лише слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії (ч. 1 ст. 41 КПК).

Нині нормативний зміст поняття «доступ до речей і документів» складають три елементи: 1) ознайомлення з ними; 2) копіювання; 3) вилучення. Законом не визначена процесуальна форма жодної із перелічених дій. Часто речі і документи, до яких необхідний доступ, знаходяться в житлі чи іншому володінні особи, недоторканність яких забезпечується законом. Засада недоторканності житла чи іншого володіння особи містить положення про заборону без судового рішення проникнення до житла, проведення його огляду чи обшуку (ст. 13 КПК). Тимчасовий доступ до речей і документів також відбувається з дозволу суду.

Оскільки законом не можливо передбачити всі форми ознайомлення, копіювання та вилучення згаданих об'єктів матеріального світу, то способи здійснення доступу мають бути чітко визначені як у клопотанні сторони кримінального провадження, так і в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на проведення цієї процесуальної дії [10, с. 172]. О.Г. Шило вважає, що у кожному випадку способи здійснення тимчасового доступу можуть бути використані в різній комбінації залежно від мети, яку переслідує особа, зазначену в ухвалі слідчого судді, суду [11, с. 282].

До цього слід додати пропозицію щодо законодавчого закріплення необхідності фіксування ходу і результату тимчасового доступу до речей і документів як процесуальної дії. Для сторони обвинувачення відповідне оформлення має здійснюватися протоколом, а для сторони захисту – актом, вказівкою на який слід доповнити перелік форм фіксування кримінального провадження у ст. 103 КПК.

Висновки. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження водночас є і процесуальною дією, порядок якої має бути чітко виписано законом із дотриманням засад кримінального провадження. У ході правозастосування, зокрема під час збирання доказів шляхом здійснення тимчасового доступу до речей і документів, як сторони кримінального провадження, так і слідчий суддя, суд мають вирішувати проблемні ситуації, пов'язані із недосконалістю процесуальної форми вказаної процесуальної дії, з урахуванням засадничих положень, передбачених КПК.

Список використаних джерел:

1. Руденко М. Тимчасовий доступ до речей і документів: правове регулювання за новим КПК // Історико-правовий часопис. 2013. № 1. С. 143–148. URL: http://nbuv.gov.ua/USRN/IPSCN_2013_1_32.
2. Філін Д. Проблеми забезпечення тимчасового доступу до речей і документів : збірник Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції. 2019. № 9. С. 143–145.
3. Гловюк І.В., Андрусенко С.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-2. С. 293–296.
4. Смирнов А.В. Достаточность фактических оснований уголовно-процессуальных решений. Правоведение. 1983. № 5. С. 80–86.
5. Грошевий Ю.М., Шило О.Г. Проблемні питання застосування КПК при обранні запобіжних заходів. Право України. 2013. № 11. С. 216–224.
6. Морщагіна С.Н. Тимчасовий доступ до речей і документів, які знаходяться в матеріалах справ. URL: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/3100-timchasovij-dostup-do-rechej-ta-dokumentiv-yaki-znakhodyatsya-v-materialakh-sprav>.
7. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : лист ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2014 № 223-559/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13/print>.
8. Климчук М.П. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2(6). С. 185–189.
9. Кроловецька О.С. Проблемні питання застосування тимчасового доступу до речей і документів. Правова позиція. № 1(22). 2019. С. 117–123.
10. Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні. 2019. 231 с.
11. Кримінальний процес : підр. / За ред. В.Я. Тацій, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліна, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.